

առանձնապէս փայլում են Պատուեանքանները, Աղաբարեանն ու Սերերակեանը:

Մ. Նաւասարդեանը «Հայկական Աշխարհ»-ում (թ. 11-12, 1869, էջ 367) այսպէս է գծում առաջին ներկայացման պատկերը.

— «Առաջին ներկայացումն ազգային թատրոնի, որին զրեթէ սրտատրոփ էին սպասում բոլոր քաղաքացիք, եղաւ Սեպտ. ամսոյ 28-ին: Յիրաւի էս միայն այն ժամանակ գործնական կերպիւ տեսայ, ի միտ առիւ և բոլորովին համոզեցայ, որ հայի հոգին, ինչպէս և հաւասարապէս նորա սիրտը մի անշիջանելի հնոցք են, մի ընդարձակ ասպարէզք են բոլոր ազնիւ զգացողութեանց և մի շատ ընդունակ առարկայք ամենայն վայելուէ կիրառութիւնների, ինչպէս որ կտեսնենք:

Պ. Ֆատուրեանն ինչպէս և Թիֆլիզեցոց քաջածանօթ է ի վաղուց, մի երեւելի հայ դերասան է բոլոր նշանակութեամբն նոյն բառի:

Նորա կին տիկին Պայծառն ինձ թատրոնական խաղերի քաջազնուհի երեւաց իրեն ճարպիկութեամբ, գեղապատշաճ և քաջայարմար շարժումներով, ողորկ և թափանցիկ բառերի արտաբերութեամբն և իւր նոր օրինակ դիւթական ներշնչութիւններով:

Իսկ Պ. Աղաբարեանն և Պ. Սերերակեանն, որոց առաջինն շատ մեծ յարմարութիւն ունի առաւել ծանրակշիռ դերերի, իսկ երկրորդն աշխուժալիւ և ոգելից գործողութեանց:

... Այստեղ չեմ կարող լռութեամբ թողնել և օրիորդ Թաւրիզեանն, ինչպէս և Պ. Եարալեանն և Պ. Ուտունին, որք զրեթէ ինչպէս թատրոնի զարգարանք են կազմում, նոյնպէս և ժողովրդեան սիրելի են առարկայք. օրիորդ Թաւրիզեանն իրեն ազատ և իւր դերերին յարմար ոգեզգածութիւններով, Պ. Եարալեանն իւր գարձացուցիչ նորութիւններով, իսկ Պ. Ուտունին շատ կանոնաւոր և ազգային կրիւք և հոգով երգեցողութեամբն ազգային զգացողութիւններից:

Առհասարակ ասել, տակաւին անխոհմութիւն և չափազանց խիստ կլինէր աստի առաւել մի լաւ թատրոնի սպասել, նայելով մեր ժողովրդեան կազմակերպութիւններին. միայն թէ տայ Աստուած, որ այն ազնւամիտ երիտասարդները ինչպէս միաձայն հաւանութեամբ սկսել են այդ բազմադիւն գործը, նոյնպէս և նորան հասուցանեն իրեն վերջին: — Այն կամիւմ ասել թէ մի այնպիսի դժուարութեամբ յառաջ եկած թատրոնը բնականաբար ունենար իրեն սեղփունքներին համաձայն և իրեն պատշաճաւոր նպատակը»: 1869, Դեկտ. 1.

* * *

Այստեղ էլ փակում ենք «Ռուսահայ թատրոնի պատմութիւնը» գրքիս առաջին մասը: Երկրորդ հատորն ընդգրկելու է իր մէջ 70-ական թւականներից մինչեւ նորագոյն շրջանը:

* * *

Այս պատմութիւնն առաջին անգամ կարդացինք 1932 թւին Թիֆլիսի Հայարտան թատրոնում (Աբաս-Աբաղեան փողոց թ. 7) Պետական հայ դրամայի կուլտուրական սէկտորի նախաձեռնութեամբ կազմած նիստին, ուր ներկայ էին Թիֆլիսի պետական թատրոնի դերասան-դերասանուհիները և դերասանական նոր կադրերը: Ներկայից երկու նիստ՝ Յունւարի 24-ին, Կիրակի, և 25-ին, երկուշաբթի: Առաջին նիստից յետոյ ցուցադրեցինք նաեւ մեր ամենայայտնի դերասան-դերասանուհիների տիպիկ դերերի լուսանկարները: Դա մեր իրականութեան մէջ դերասանական առաջին ցուցահանդէսն է:

ԱՐԱՄ ԵՐԵՄԵԱՆ

ՎԵՐՋ

ՕՐՈՒԱՆ ԳՐՔԵՐ

«ԵՐԳ ԵՐԳՈՅ» — Գրեց՝ Ռատանիկ. Թեմիսն տպ. «Մոլորեմ» 1934.

Ռատանիկի «Երգ երգոց»ը 25-26 քերթուածներ կը պարունակէ, նուիրուած՝ բիչ բացառութեամբ հոգեկան ապրումներու և պատրանքներու:

Ամէն քերթուածի մէջ տաք շունչ մը կը գտնենք, ինչ որ կը նշանակէ թէ հեղինակը ունի բանաստեղծական խանդ. սակայն խորքը և մտածութիւնը չեն գոհացներ: Ընդհանրապէս երբ բանաստեղծները կը սկսին փրկիստփայել կամ կեանքին մօտենալ՝ իրականութեամբ կը սկսին ալեկոծիլ. հոս պէտք է շատ ուժեղ հանճար՝ տափակութենէ ազատելու համար:

Որով Ռատանիկի «Երգ երգոց»ը զինքը շատ ետ կը տանի «Արեւելէն Արեւմուտքի» հեղինակէն: Մինչ հոն համակրելի բանաստեղծը պանդուխտ հայութիւնը կ'երգէր ջերմ ու ներշնչուած, հոս մոլորած է Ռատանիկ չնչին ածուներու մէջ ու կը խարխափէ իմաստուն տողեր հիւսելու մթնութեան մէջ: Վասն զի իրեն մի միայն յատուկ որոշ զիծ մը, վարդապետութիւն մը չունի. ուրիշին աղբիւրէն ջուր կ'առնէ. միշտ նոյն ծաղիկները կը տնկէ իր քերթուածներուն մէջ՝ որոնք իսահակեան — Տէրեան գոյներն ունին: Եւ զիտէք թէ ո՞րքան տըխուր է քերթողի մը համար երբ նոյն գաղափարներն ու ձեւերը կը կրկնէ տարբեր բառերով. երբ նիւթ կը փնտռէ ու չի խանդավառուիր, աւաղ, անոր անխուսափելի արեւմուտքը մօտ է, ու չեմ մաղթեր որ Ռատանիկ այդտեղ հասած ըլլայ, բայց ինչպէս բացատրել այն հասարակ տեսիլները, այն նիւթացած գոյներու հորիզոնները որ կը բանայ. և իր տողերու ամէնէն հրապուրիչ ու իմաստուն խորքը կը կազմեն. ձեռ, գոյն, պատանոքիւն, զանգոսած, ժամանակ, ակնառ, անապատայ ու աներկ տարածութիւն, շարժում, գոյնքիւն,

հասունոքիւն, եւն և ասոնք նշանակուած են աչք վիրաւորող մեծ տառերով:

Կը կարծենք որ այս թոյլ քերթուածներու ճակատին «Երգ երգոց»ի պէս հըսկայական ու խորհրդապաշտ անունը զննել պիտի նմանէր Դաւիթին Գողիթի զէնքերն հազցընել:

Ռատանիկ շատ տեղ նոյն այս գրքոյկին մէջ ինքզինքն ալ կը կրկնէ. օր. «Ինքնամփոփում» քերթուածը «Ռուսոտ»ին մէկ ուրիշ զանազանակն է: Այսուհանդերձ եւ թէ բանաստեղծական հսկայ հատորի մը մէջն ձեկ հատ արժէքաւոր ոտանաւոր ալ գտնուի՝ այդ հատորը արժանի է անմահանալու. մենք կը կարծենք թէ Ռատանիկի «Ռուսոտ»ը շատ սիրուն է ու արեւելեան միամիտ հոգով վառած. իսկ «Հայաստան»ը որդիական խանդաղատանք մ'ունի որ կրնայ շատեր յուզել ու փրնտել տալ Ռատանիկի «Երգ երգոց»ը:

Հ. Վ. Յ.

ՕՏԱՐՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ ՄԵՌԱԻ¹

Օտարութեան մէջ մեռաւ Առանց գէնքի փառքերու Ոչնչուն կըսկիծ մը տարաւ Հայրենիքն իր թաղուելու:

Ճակատագրին հնազանդ խոնարհեցաւ ակամայ, երբ վերջին լոյսն էր վըկանդ Հառաչեց «Ո՛վ Ֆրանսա»:

Անշուշտ փառքերն հայրենի կը հըսկէին հեռուէն, կամ երկու սիրտ ծերունի կը սպասէին տըրմօրէն:

Ոչ մէկ դէմք կայ սիրելի Վերջին անգամը լալու, Ոչ թաշկինակ կը շարժի Երթաս բարեաւ ըսելու,

Չայն թաղեցին մենաւոր Առանց ծաղկի և անտէր, Սակայն երկինքն իր աղուոր Կապոյտ — ձերմակ — կարմիր էր:

Հ. ՎԱՀԱՆ ՅՈՎՀԱՆՆԵՍԵԱՆ

1. Ֆրանս. հաւատարմի զինուոր մը՝ որ հիւանդագին վէրքերի թողուած էր: